

ПАМ'ЯТЬ ПРО УКРАЇНУ У ПРОЗІ М. АРКАСА-ТРЕТЬОГО

У статті аналізується прозова спадщина Миколи Аркаса-третього. М. Аркас молодший у своїй «Повісті про наш степ широкодолий», яка побачила світ 1975–1978 рр. у часописі «Визвольний шлях» (Лондон), пам'ять про Україну живописав не лише в картинах свого дитинства та юності, але створив мозаїчне полотно з історії Південної Причорноморщини на тлі всієї історії України, акцентуючи народну культуру і побут, залучаючи до цих картин свої знання з природничих наук, звичаїв і міфів рідного краю. Одним із провідних мотивів всієї «Повісті про наш степ широкодолий» і зокрема ліричних відступів є ностальгія за втраченим «раєм» – рідною домівкою та неможливість при житті повернутися на батьківщину. Звернення до сучасних йому в 60–70-х роках ХХ ст. молодих українців насичені вірою в можливість повернення України до вольності, незалежності України.

Ключові слова: проза; історія України; батьківщина; степ; Миколаївщина.

Серед письменників української діаспори онук автора «Історії України-Руси» Микола Миколайович Аркас (1898–1980) є одним із найменше відомих в Україні ХХІ століття. Нагадаємо, що емігрував він разом із іншими борцями проти більшовиків у 1919 році, отримав освіту в Українському Вільному університеті на філософському факультеті та захистив дисертацію «Історія Північної Чорноморщини». В еміграції жив у Чехословаччині, Франції, а з 1958 року в США. Про нього як історика є низка праць і миколаївських учених. Більше уваги приділено зв'язку його з широковідомим для українців дідом, який свого часу усиновив онука і якого менший (третій) Микола Аркас називає у спогадах батьком.

Відзначимо таких дослідників творчості родини Аркасів: Т. Березовську [7], В. Жадька [9], В. Бойченка [8], О. Полухіну [2], В. Ульяновського [2; 12] та В. Шкварця [13]. Упорядник довідника «Українська діаспора» (2012) Віра Прасолова серед літературних здобутків Миколи Аркаса молодшого називає «Повісті про наш степ широкодолий», спогади «Родинна хроніка», «Велике лихоліття» та переспіви «Слова о полку Ігоревім» [2].

Загалом проза М. Аркаса може бути віднесена за класифікацією Л. Рудницького до першої з груп прози в діаспорі – тобто до творів, «метою яких є збереження свого «я», своєї української ідентичності та намагання затримати при житті літературні традиції України» [1, с. 4]. Йдеться про такий контекст для «Повісті про наш степ широкодолий», як мемуари, спогади й споріднені жанри, в яких відзеркалено регіональне життя українських земель у творчості Уласа Самчука, Василя Бородача, Віктора Приходька, Г. Журби, Ф. Мелешка та Ю. Бескида.

Узявши до розгляду прозу М. Аркаса, зупинимось на тих самих і водночас трансформованих традиційних емігрантських образах, темах, акцентованих у «Повісті про наш степ широкодолий». Зауважимо, що до

історичних подій, персонажів української давньої історії автор неодноразово звертався у своїй дисертації. Слушно при цьому миколаївський поет і краєзнавець В. Бойченко зазначав, що частина сторінок «Історії Північної Чорноморщини» молодшого Аркаса – це художня історична проза [8, с. 54]. Подібне спостереження щодо перегуку мотивів історичної праці та «Повісті про наш степ широкодолий» зустрічаємо й у відгуку Є. Маланюка. Посилаючись на авторитет доктора Ярослава Пастернака, він занотовує, що «автор виявляється із передових українських істориків на еміграції, так античного, як і княжого періоду історії... Праця його виявилася цінним вкладом в історіографію України. Деякі частини його праці, як приміром життя Пантикапея чи зруйнування Ольвії гетами, – читається як історичний роман» [1, с. 8]. Є. Маланюк справедливо вбачає вплив грецького походження автора на його подальшу літературну творчість. Крім того, ріс і формувався М. Аркас молодший поблизу Березані, Ольвії, на берегах Евксинського моря та річки Південний Буг – Гіпаніса, тож, як наголошує Є. Маланюк, «все це для нього не архаїзми, а жива, немеркнуча сага, яка лунає з минулих століть» [1, с. 8].

А ще одна миколаївська дослідниця сім'ї Аркасів Т. Березовська підкреслила залюбленість автора «Повісті...» у свою батьківщину, його пристрась до південних степів. Вона припускає, «що через любов до природи розкривається поетична спрямованість» Аркаса [7, с. 121].

Отже, М. Аркас молодший у «Повісті...», яка побачила світ 1975–1978 рр. у часописі «Визвольний шлях» (Лондон), пам'ять про Україну живописав не лише в картинах свого дитинства та юності, але створив мозаїчне полотно з історії Південного Причорномор'я на тлі всієї історії України, акцентуючи народну культуру і побут, залучаючи до цих картин свої знання з природничих наук, звичаїв і міфів рідного краю. Істина, що велике бачиться здалеку, відбилась у

кожному з розділів цієї «Повісті...». Він думав про це і подавав картини українського південного степу у своїх віршах 50-х років і в романтизованих уривках дисертації та перекладу «Слова о полку Ігоревім». А потім – у написанім ще в Європі та надрукованім у Торонто оповіданні, яке, за словами дослідників, було популярним серед емігрантів [7, с. 125].

Це оповідання він розширив до «Повісті...» вже на теренах США. Видається, що віддаленість у часі й просторі від батьківщини загострювала відчуття ностальгії, а спогади певною мірою компенсували не завжди затребувану в заокеанській діаспорі українськість. Водночас це спонукало його, як він сам зазначав у листі до Л. С. Кауфмана у квітні 1965 р., писати «й лишити посильну лепту нашому народові, бо, які б я скромні здібності не мав, а пустоцвітом зійти із життєвої сцени не хочеться» [7, с. 125].

Звернімося безпосередньо до змісту і структури «Повісті...», яка у «Визвольному шляху» має підзаголовок «Розділи з ненадрукованої повісті». Твір починається з фрагменту «Замість вступу», епіграфом до якого взято Шевченкове «Світе тихий, краю милий, Моя Україно!..». Адресовано його «в першу чергу нашій молоді: тим нашим юнакам та юницям, які побачивши світло Боже на чужині, зрісши й виховавшись там, – спромоглися зберегти національну свідомість, не забули рідної мови й не втратили любові до Отчизни їх батьків, про яку їм відомо тільки з переказів» [3, кн. 6, с. 712]. Символічно, що після такого вступного слова автор подає «Приліт з вирію птаства», ніби акцентуючи можливість для еміграційної молоді з українським корінням повернутися до землі їхніх предків, або хоч чимось прислужитися далекій Вітчизні дідів та прадідів і мати «готовність служити Батьківщині і, якщо звелить Неминучість, – покласти за неї життя» [3, кн. 6, с. 712]. А вже коли описує відліт у вирій восени, то передає весь жаль емігранта: «Відліт ніколи не був радисним та гучним...» [3, кн. 11, с. 1282].

Тож продовженням стає розділ «Пташиний рай», «Весна на Півдні України», «Сонцеворот на весну-літо» та «Літо в степах України». Далі йдеться про «Таємниці степової ночі» та «Осінь». Акцентуються і «Деякі моменти осінньої пори». У наступному 1976 році з'являються розділи «Зима в степу», «Трави на квіти степової України», «Цілюще отруйне та чарівне зілля України», «Плавні, ставки, солончаки, болота-багна та їх рослинність» і «Криниці, джерела та «безодні», «Степові ліси та пущі», «Вечір у степовій пущі», «Захід сонця у степах», «Вітри-суховії та грози-гromовиці», «Городництво та садівництво наших предків», «Конярство та вівчарство в степах», «Демко. Цигани. Убивство чабана», «Розбишацтво в степах», «Рибалки, могили та "баба" на них», «Могиляники. Городища та поселення», «Бурлаки. Чумаки», «Наш христософорівський "звіринець" та "санаторія"».

До часописів «Визвольний шлях» за 1977 рік увійшли такі розділи, що пов'язані з флорою і фауною, та історичні екскурси, як у «Землі "Вольностей запорозьких"» (кн. 7–8), «Задунайська Січ» (кн. 9), та «Епічна поезія та степ у народній поезії» (кн. 10). В останній частині, що вміщена у 2–5 числах «Визвольного шляху» за 1978 рік, є твори, присвячені «родинному гнізду» Аркасів у розділах «Богданівська

церква» й «Наш старий, затишний Богданівський дім та його домочадці».

Привертає увагу в його «Повісті...», що спогади про Україну, пам'ять про часи перебування в родинному маєтку, на просторах Південної Причорноморщини, на річці Південний Буг і прилеглих територіях доповнюються екскурсами в минуле, в часи ольвіополітів або козацтва. При цьому автор часто звертається до опису подорожей, прогулянок, походів, що так само, як і зміна у дорослі часи країн проживання його як емігранта, акцентує трансформацію свідомості й побіжного сприйняття дійсності на помезів'ї. Тож не випадковими є сентенції, звернені до читачів у вступі «Повісті...»: «Усвідомте ж, друзі, що ця кривава історія, яка тривала тисячі літ, є історією не тільки Отчизни дідів-прадідів ваших, а й історією кожного з вас, бо у вашій крові тече кров не тільки вашого роду, а й кров тих дружних і ворожих народів сивої старовини, які виступали в подіях вашої бувальщини» [3, кн. 6, с. 713].

Прикметно, що сам він упродовж оповіді про степ неодноразово звертається до бувальщин із років свого дитинства та юності про різні цікаві події. Так, зокрема, в розділі «Ведмежа епопея», змальовуючи історію з появою у христофорівському маєтку батьків двох ведмедів – Мишка і Машки, проводить ідею захисту тварин. Ідеться не лише про картини бережного поводження з тваринами, але й про екологію душі як панства, в особі батька, так і слуг. Автор індивідуалізує мову, звертається до української лексики простолюдинів, пересипаної гумористичними зауваженнями. Наприклад, коли ведмедицю Машку, аби заспокоїти і провести їй дезінфекцію купанням, нагодували м'ясом, челядники здивувалися: «Глянь, сидить по-людському!». На що отримали відповідь: «А ти що думав, що вона догори ногами сидітиме? Сідало для того й дав Бог, щоб на ньому сидіти» [5, кн. 1, с. 99].

Назвавши розділ «Ведмежою епопеєю», Аркас із великою симпатією до цих тварин змальовує і норовливий характер ведмедя Мишка, і кумедні випадки з купанням Машки. Крізь піввікову давність ці іноді дещо комічні сцени в житті христофорівців набувають якогось ностальгійного флеру, тим паче що загалом пригоди закінчувалися без втрат. Тож читаємо, як і «храбрець-ветеринар», фотографуючи сцену в жіночій купальні, встиг зробити дві фотографії, але «коли Машка попрямувала до нього – кинув і апарат, і триніжку й опинився на гіллястій вербі» [5, кн. 6, с. 100]. А епізод із нічними «походеньками» Мишки загалом створив легенди щодо «чортячого паскудника».

До символів України, її народнописенної творчості автор звертається упродовж усього твору, цитуючи пісні, думи, описуючи звичаї. А у розділі «Епічна поезія та степ у народній поезії» пісні пращурів розглядає у контексті європейської культури. Зокрема, порівнюючи кобзарів зі скальдами Норвегії та Шотландії, з бардами і мінезингерами кельтів і германців, труверами, трубадурами франків та рапсодами й аойдами греків. Зазначивши, що однією з найвеличніших лицарських поем раннього середньовіччя була «Баллада про Роланда», він звертається до характеристики перлини давнього українського епосу – «Слова про похід на половців Новгород-Сіверського князя Ігоря Святославовича» [5, кн. 10, с. 1190]. З притаманною Аркасові

емпатією йдеться про невідомого автора «Слова о полку Ігоревім». Висловлено думку про автора руського твору як сучасника описуваних подій, який «дуже реалістично, із великою експресією, оспівав трагізм закинутих у степах Ігоревих дружин і, можливо, був учасником-самовидцем їхньої загибелі» [5, кн. 10, с. 1190]. Помітне співпереживання людини, яка знає ціну труднощів життя за межами Батьківщини.

З пієтетом ділиться письменник спогадами про зустріч із кобзарем Терешком Пархоменком і з сумом зауважує, що «набагато молодше за нас покоління ніколи не могло бачити справжніх народних кобзарів, чути їх думи» [5, кн. 10, с. 1191]. Ідентифікуючи себе як свідомого українця, Микола Аркас-третій і за межами імперської батьківщини із загостреним почуттям патріотизму акцентує естетичні переваги щодо музики українців та росіян-імперців. Вустами зустрінутого в степу біля копанки кобзаря автор констатує, що «завелися й по селах всілякі там балалайки й гармошки, треняють, аж вуха закладають...» [5, кн. 10, с. 1192]. Ідеться і про переслідування кобзарів за виконання українського історичного епосу, за думи й пісні про Морозенка, Саву Чалого, царицю Катерину. Показово, що автор не оминає можливості згадати в цьому епізоді Шевченкові слова з поезії «До Основ'яненка»: «Наша дума, наша пісня не вмре, не загине – / Ось де, люди, наша слава, Слава України...». У тексті «Повісті...» це не алюзії вже зрілої людини, емігранта, доктора наук, а спомин-сприйняття молодого гімназиста, онука засновника «Просвіти» ім. Т. Шевченка у Миколаєві.

Незабутніми в описі рідних степів постають для емігранта Аркаса не лише історичні події впродовж віків, починаючи з часів «Слова о полку Ігоревім», але й мотиви та образи таких дум, як «Про трьох братів з Озова», «Понад сагою Дніпровою», «Про отамана Матяша». Його характеристики українського степу досить ліричні, просякнуті любов'ю до рідних із дитинства пейзажів, усвідомленою нелегкою долею волелюбного народу України – ласого «шматка» для розбишак і загарбників: «Він наголошує: у вабливій, зрадливо-небезпечній степовій долині, ховалася Жар-Птиця обездоленої України – Воля, і найважливіші, найвідважніші волелюбці, сини її, шукали в степах ту Волю примарну, то на вороному, то пішаницею» [5, кн. 10, с. 1196].

Опоетизовуючи знайомий йому з дитинства український степ, акцентуючи прагнення його народу до волі, Аркас наголошує на варварському поводженні прийшлих чи то із заходу, чи то зі сходу завойовників та переселенців – ідеться як про росіян, так і про німців, сербів [5, кн. 9, с. 1043–1045]. І знову він звертається до алюзій з поеми «І мертвим, і живим...» Т. Шевченка. Згадаємо, у Т. Шевченка: «І на Січі мудрий німець / Картопельку садить...». У М. Аркаса: «Навіть, історична Хортиця опинилася у володінні німця» [5, кн. 9, с. 1044]. Цікаво, що грецьких поселенців, як і вірмен, Аркас толерує, адже вони не шкодили степу, а займалися комерцією або служили у війську, «особливо у фльоті» [5, кн. 7–8, с. 903]. Найбільшу антипатію до новопоселенців і поміщиків автор зауважує стосовно росіян, які не лише гнали на степові простори України своїх кріпаків, але фактично «стали піонерами русифікації нашого степу» [5, кн. 7–8, с. 902–903].

Так само, усвідомлюючи себе українцем, автор «Повісті...» не оминає фактів протиставлення проявам великодержавного шовінізму в поведінці як панства, освічених громадян, так і слуг у домі Аркасів. Зокрема з іронією і сарказмом змальовує дворецького Афанасія Миколайовича на прізвисько «Собачей». Зауважується, що «Афанасій Миколайович душею, тілом і виглядом – стовідсотковий великорос; він спромігся в непорушності зберегти внутрішню й зовнішню своєрідність своєї національності, не зважаючи на те, що майже все своє життя прожив у богданівській садибі серед українців. Він розмовляє чистою ярославською говіркою російської мови, має довгу бороду "лопатою"» [6, кн. 3, с. 336]. Ідеться і про те, що дворецький не змінив російського одягу на звичний для українців. Крім того, він «з презирством поглядає на босонозих «хахлів». І хоча автор намагається дати об'єктивну характеристику цього слуги, але крізь порівняння його одягу з «а ля Толстого» чи статури «Тургенєва у старості» найбільш запам'ятовується і досить відразна оцінка його як «п'яниці запійного типу». До того ж, М. Аркас підкреслює, що «він цілком сходиться з нашими вусатими п'яндиголовами», але не поважає їх, тримається з ними «бундючно» [6, кн. 3, с. 337]. Як слуга він був сумлінним ще з часів батька Аркаса – Миколи Андрійовича, тож йому запіє вибачалися. Щоправда, йдеться і про те, що толерантний господар вимушений був остерігати від поведінки і брутальної лексики «кацапури» домочадців: «А ти, матусю, – це до нього, – не підходь близько до його "убікації", бо лаяється він віртуозно» [6, кн. 3, с. 337].

Стосовно зневажливого ставлення ярославця до «хахлів», то автор іронізує, коли йдеться про більш-менш приязні стосунки дворецького з «двома москалями»: «своя свого познаша», – зауважував батько автора. І по тих словах автор «Повісті...» саркастично наголошує: «От і кажіть, що всі ми руські люди» [6, кн. 3, с. 338].

Рослинний і тваринний світ степової зони Причорноморського Побужжя Микола Аркас змальовує як чудові сторінки свого дитинства, залучаючи до своїх досить емпатичних спогадів знаний з дитинства і набутий у пізніші роки фольклорний матеріал. Так, зокрема, описуючи рибне багатство Бузького лиману, що навпроти їхньої домівки у селі Богданівка, він не лише з якоюсь ніжністю пише про різні роди бичків, але й наділяє їх певними характеристиками. Так, у нього бички, які жили під камінням, при їх ловлі руками «огризались і часто прокушували своїми гострими зубами пальці ловців» [4, кн. 9, с. 1172].

А до спогадів про сомів автор залучає міфи. При цьому оповідаючи місцеві поганські забобони про сомів, що «наші бужани мали їх за русалок» [4, кн. 9, с. 1173]. Не забуває письменник висловитися щодо рибальства XIX ст., яке продовжувало традиції дідів-прадідів, починаючи з бродників, запорожців, – докір у бік «органу революції», який «потоптав багато національних цінностей», самотність, освячену століттями. У його дитячих спогадах залишилися ідеальні рибалки – нащадки запорожців, навіть рибалчин одяг і зовнішній вигляд нагадує останніх: «Одягни рибалку по-козацькому, почепи йому шаблю-карабелю, насунь на нього шапку кабардинку і – запорожець воскрес!» [4, кн. 9, с. 1174]. При згадці про любов рибалок до пісні

автор пригадав втрату частини спадщини свого діда-фольклориста, композитора й історика, адже той (за різкими даними) записав десь понад 400 народних пісень. Тож рибалки біля вогнища пісень співали, а «не одну з них записав мій тато і вони вміщені були в його «Збірку народних пісень України» [4, кн. 9, с. 1177]. Відзначимо, що ці збірки, можливо, й знайдуться, адже для їх видання необхідний був цензурний дозвіл і вони надсилалися до цих інституцій, архіви яких знаходяться десь у Санкт-Петербурзі.

Широко застосовуючи поетичні фігури, зокрема метафори, епітети, порівняння, передає автор «Повісті...» розмаїття трав і квітів степів незораних. Щедро пересипає він опис свого «гербарія» народними назвами нарівні з їхнім науковим визначенням, додає і посилання на фольклор та твори класичної літератури. Зокрема, Т. Шевченка у фрагменті про ряс, про купіль – у Гомера, про ковила – у «Слові о полку Ігоревім» та у Т. Шевченка. Цікаво, що частина з народних назв збереглась і в сучасній мові. Зокрема, моя бабуся і мама вживали такі назви, як чепчик (чебрець), куряча сліпота, собаче мило (остудник), ковила (тирса), кирці.

А ось свій спогад про безсмертників різнокольорові та віночки з них письменник влітає у картину поїздки з татом (дідом) на так звані «болгарські кручі» біля їхньої садиби у Богданівці восени 1907 року (авторові тоді було 9 років). А далі – ностальгічно пише про 1917 рік: «Батька через два роки не стало, але 1917 року, в останньому році перебування в старому Богданівському гнізді, ті безсмертники – сухоцвіт красувалися довкола ікон, ніби тільки що зірвані, бо справді були невмирущі й не в'янули й за сто літ» [4, кн. 2, с. 204].

Серед рослин, які несуть у собі національну символіку для українця, називає Аркас-третій калину, барвінок, перекотиполе, мак, мальви, євшан-зілля (полин), материнку, васильки. Зокрема, зупиняється на міфах про чар-папороть, полин, розвій-вітер, волошки, хрещатий барвінок. Про євшан-зілля зазначає: «Скільки створилося біля нього легенд!.. Євшаном прозвали його половці, і з того часу пішла його слава. Полин панував над незайманими степами і без його гіркувато-терпкого духу – степ не був степом. Тому в половців він був символом їх батьківщини, степової волі...» [4, кн. 3, с. 343]. Згадаймо, що саме легенди про євшан-зілля використовували й наші літописці часів Галицької Русі.

Приділяючи значну увагу в своїй науковій роботі героїчним сторінкам історії України, зокрема козацької України, М. Аркас і у «Повісті...» повсякчас звертається до образів козацького степу, могил, символіки козацької вольності та боротьби предків за незалежність українського народу. Початки такого інтересу йдуть ще від батькового (дідового) виховання та походження матері (бабусі). До того ж «Історія України-Руси» його діда була зорієнтована і на сина (онука), що дало свої плоди. Сам автор акцентує на цьому: «За цим столом тато пише «Історію України-Руси», призначену для мене» [6, кн. 4, с. 438]. Тож у «Повісті...» в кожному розділі є звернення до козацтва, чи-то козацькі дерева – верба і тополя, чи високі козацькі могили, над якими «кружляє батько козацький, "орел-сизокрилий"» [4, кн. 9, с. 1181].

Ностальгуючи за милим серцю дитинством на берегах Південного Бугу, автор подає досить привабливі пейзажі і пригадує почуття, з якими хлопчиком він сприймав навколишні краєвиди – дрімучі плавні, «незанані береги Галичини» (свою Галицинівку), богданівські скелі, білопінне мереживо хвиль, йодистий дух лиману на противагу «осточортілому Миколаєву».

У декількох розділах акцентовано приязне ставлення автора до коней. Зауважимо, що образ козака так само невіддільний у його спогадах від вірного друга-коника вороного, буланого і т. ін. Диких коней – тарпанів – змальовує письменник з особливою теплотою, із жалем повідомляючи, що цих відомих ще в прадавні часи скифам, сарматам, грекам і праукраїнцям диких коней винищили на м'ясо, шкіру як кочівники, так і пізніші жителі степів. Згадуючи ж світських коней, він оповідає різні історії з конюхами й коневодами в маєтку предків у с. Христофорівка та с. Богданівка. Йдеться про конярство Миколи Аркаса старшого з 1881 року, про маніж та іподром і ставлення господаря до коня як до людини, що особливо запам'яталося синові під час поховання вмерлого від старості вороного коня Гетьмана [4, кн. 6, с. 761–763]. У цім фрагменті автор виділив настанову батька: «Гетьман старий-престарий коник... Пам'ятав ще твого батька, коли він був чорноусий, коли в нього ще лисина не вилискувалась... Ось воно як! Ходи на його могилку, квіточки клади від мене й від себе, щоб «Гетьман» бачив, що ми його не забуваємо...» [4, кн. 6, с. 763].

Саме через спогади Миколи Аркаса-третього ми дізнаємося, що родова усипальниця Аркасів планувалася Миколою Андрійовичем Аркасом спочатку під підлогою Богданівської церкви, побудованої наприкінці XVIII ст. Але, як пише Микола Аркас-третій, «пізніше роздумав і справжню усипальницю, а над нею капличку в готичному стилі, збудував на Миколаївському цвинтарі, впритул до цвинтарної церкви... Останній, хто там упокоївся, був мій тато, відомий громаді як автор популярної «Історії України» та опери «Катерина»... Решту ж молодших членів нашої родини покрила чужа земля в різних краях» [6, кн. 2, с. 203]. У розділі «Богданівська церква» автор визначає статус цієї церкви, яку утримував власним коштом Аркас старший [6, кн. 2, с. 204, 206].

Отже, Микола Аркас-третій у своїй художній творчості традиційно для багатьох емігрантів першої половини XX ст. акцентує українську ідентичність, звертаючись до патріотичної тематики, образів борців проти колонізації України такими загарбниками, як Російська імперія. Як і більшість письменників-емігрантів, історичне минуле свого народу він прочитує в контексті європейської історії. Образ стародавньої України з її природними багатствами і звичаєвою культурою займає провідне місце у його «Повісті про наш степ широкодолий». Одним із провідних мотивів усього твору, і зокрема ліричних відступів, є ностальгія за втраченим «раєм» – рідною домівкою – та неможливість при житті повернутися на батьківщину. Подорожі в межах маєтку предків на берегах Південного Бугу, до Чорного моря, на простори степового Побужжя передають авторову залюбленість у рідну землю та її людей. Водночас, звернення до сучасних йому в 60–70-х роках XX ст.

молодих українців насичені вірою в можливість зброєю і словом борюся Микола Аркас-третій. повернення України до вольності, незалежності, за що

Список використаних джерел

1. Аркас М. М. Історія Північної Чорноморщини / Микола Аркас. – Торонто : Гомін України, 1969. – 348 с.
2. Аркас М. М. З родинної хроніки. Поезії. Дума про похід на половців Новгород-Сіверського князя Ігоря Святославича у 1985 р. / Микола Аркас; [упорядник та автор передмови В. І. Ульяновський, загальна підготовка видання О. М. Полухіної]. – Миколаїв : [б. в.], 1993. – 94 с.
3. Аркас М. М. Повість про наш степ широкодолий / Микола Аркас // Визвольний шлях. Кн. 2, 4, 6, 7–8, 9, 10, 11, 12. – Лондон : Українська видавнича спілка, 1975.
4. Аркас М. М. Повість про наш степ широкодолий / Микола Аркас // Визвольний шлях. Кн. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7–8, 9, 10, 11, 12. – Лондон : Українська видавнича спілка, 1976.
5. Аркас М. М. Повість про наш степ широкодолий / Микола Аркас // Визвольний шлях. Кн. 1, 2, 3, 4, 6, 7–8, 9, 10. – Лондон : Українська видавнича спілка, 1977.
6. Аркас М. М. Повість про наш степ широкодолий / Микола Аркас // Визвольний шлях. Кн. 2, 3, 4, 5. – Лондон : Українська видавнича спілка, 1978.
7. Березовська Т. В. Історичний портрет роду Аркасів / Т. В. Березовська. – Миколаїв : Вид-во МДАУ, 2006. – 216 с.
8. Бойченко В. П. З історії словесності Південного Прибужжя / Валерій Бойченко. – Миколаїв : ТОВ ВіД, 2005. – 98 с.
9. Жадько В. О. Благословенне святим Миколаєм / В. Жадько ; [передмова В. Бойченка]. – К. : Департамент, 2000. – 564 с.
10. Сверстюк С. Блудні сини України / Євген Сверстюк. – К. : Т-во «Знання», 1993. – 256 с.
11. Скорина Л. В. Література та літературознавство української діаспори : курс лекцій / Л. В. Скорина. – 2-е видання. – Черкаси : Брама України, 2005. – 384 с.
12. Ульяновський В. Микола Аркас-молодший за листами до М. Кауфмана / В. Ульяновський // Старожитності. – 1993. – Ч. 7–14. – С. 43–49.
13. Шкварець В. П. Микола Миколайович Аркас: життя, творчість, діяльність : [монографія] / В. В. Шкварець. – Миколаїв-Одеса : Тетра, 2002. – 260 с.

В. Н. Руссова,

Черноморський національний університет імені Петра Могили, г. Николаев, Україна

ПАМ'ЯТЬ ОБ УКРАИНЕ В ПРОЗЕ Н. АРКАСА-ТРЕТЬЕГО

В статье анализируется прозаическое наследие Николая Аркаса-третьего. Аркас-младший в своей «Повести о нашей степи широкодолий», которая увидела свет 1975–1978 гг. в журнале «Визвольний шлях» (Лондон), память об Украине живописал не только в картинах своего детства и юности, но создал мозаичное полотно истории Южной Причорноморщины на фоне всей истории Украины, акцентируя народную культуру и быт, используя свои знания по естественным наукам, обычаям и мифов родного края. Одним из ведущих мотивов всей «Повести...» и в частности лирических отступлений – ностальгия по утраченному «раю». Обращения к современному ему в 60–70-х годах XX в. молодых украинцам насыщенные верой в возможность возвращения Украины к свободе, независимости Украины.

Ключевые слова: проза; история Украины; родина; степь; Николаевщина.

V. M. Russova,

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

MEMORIES ABOUT UKRAINE IN THE PROSE OF M. ARKAS III

The author analyzes the prose heritage of Mykola Arkas III, who grew up and was formed in Mykolaiv region. His national and biographical roots are mentioned. M. Arkas Jr in his Povist pro nash step shyrokodolyi (The Tale of Our Broad Steppe), which was published in 1975–1978 in the Ukrainian political, social, scientific and literature magazine Liberation Path in London, depicted not only the memories about Ukraine in the pictures of his childhood and adolescence, but also created a mosaic canvas on the history of the Southern Black Sea region against the background of the entire history of Ukraine, emphasizing folk culture and everyday life, involving into these pictures his knowledge of natural sciences, customs and myths of the native land. Like most emigrant writers, he interprets the historical past of his nation in the context of European history. The image of ancient Ukraine with its natural resources and culture customs occupies a leading place in Povist pro nash step shyrokodolyi. One of the leading motifs of Povist pro nash step shyrokodolyi and of the lyrical digression, in particular, is nostalgia for the lost "paradise" – the native home and inability to return to his homeland during his lifetime. A journey within the estate of the ancestors on the banks of the Southern Bug, to the Black Sea, on the expanses of the Bug steppes is used by the author to present his love of his native land and its people. At the same time, M. Arkas tried to appeal to the contemporary to him young Ukrainians of the 60–70's of the twentieth century and believed full-heartedly in the possibility to return Ukraine its freedom and independence, for which Mykola Arkas III was fighting by weapons and the word.

Key words: prose; History of Ukraine; motherland; steppe; Mykolaiv oblast.